

Een greep uit de bijzondere vondsten van 1998

Leni (H.) Duistermaat (Stichting FLORON, Postbus 9514, 2300 RA Leiden)

Some new records of rare plants in 1998

This year *Falcaria vulgaris* was found in the province of Limburg. It is predicted that the species will be fully naturalized in The Netherlands within a few years.

Filago vulgaris was found on some new localities. The conditions in Noordwijk, between the pavement, are extraordinary.

The rare casual *Lythrum hyssopifolia* was reported from the locality where it was already found in 1995. The population was still present in 1998, and flourishing: thousands of plants were seen.

Juncus capitatus has been found on three new localities in 1998. In the eastern parts of the province of Noord-Brabant the localities are near the old, and now extinct localities. In the western part of this province its appearance is new. It is argued that seeds must have been living for over 200 years in the soil seed bank.

Sikkelkruid (*Falcaria vulgaris* Bernh.) bijna ingeburgerd

De schermbloemige Sikkelkruid heeft nog nooit op de Standaardlijst van de Nederlandse flora gestaan. Het werd verspreid door het land een enkele keer gevonden op typische adventiefterreinen als een haven, vuilstort en meelfabriek¹, maar verdween echter steeds snel. Langs de kust zou de soort waarschijnlijk inburgeren op een aantal plaatsen.^{2 3}

De in de Oecologische Flora vermelde groeiplaats betreft een populatie nabij Cadzand (47.58). Halverwege de jaren '80 werd de soort daar met een tiental bloeiende exemplaren aangetroffen in een rand tussen een akker en een sloot.⁴ In 1998 bestaat de populatie uit zeker 14 bloeiende planten (en mogelijk een aantal vegetatieve planten die door de ruige begeleidende vegetatie niet opgemerkt zijn), begeleid door Kweek (*Elytrigia repens*) en Grote brandnetel (*Urtica dioica*). De vruchten zien er uit of ze niet fertiel zijn (onderontwikkeld, verschrompeld of vroeg afvallend).⁵ Hoewel de soort overblijvend is en de mogelijkheid van standhouden zonder verjonging niet valt uit te sluiten, lijkt toch zeer aannemelijk dat ter plekke af en toe (mogelijk weersafhankelijk) volledig ontwikkelde zaden tot volwassen planten uitgroeien.

In Den Helder werd Sikkelkruid in 1980 gevonden tijdens de provinciale inventarisatie op een wal van het voormalige fort Dirksz Admiraal (9.53).⁶ Door de jaren heen heeft zij zich daar weten te handhaven⁷ en uitbreiden. Momenteel beslaat de populatie zo'n 25 vierkante meter.⁸

Recent is Sikkelkruid ook in Zuid-Limburg bij Stokhem (W. van Wijlre; 62.22) aangetroffen.⁹ Het betreft een wegberm door akkerbouwgebied waar één vegetatieve plant stond en mogelijk nog zo'n 20 kiemplanten. De vindplaats gaat mogelijk terug op natuurlijke uitbreiding van het areaal vanuit België of Duitsland. In België ligt de dichtstbijzijnde, geïsoleerd liggende vindplaats 40 km in zuidwestelijke richting¹⁰; de soort is hier waarschijnlijk echter niet inheems.¹¹ In Duitsland is de

afstand tot de dichtstbijzijnde vindplaats ook circa 40 km.¹² Deze vindplaats maakt deel uit van het gesloten areaal van de soort. Als de Limburgse populatie stand weet te houden dan heeft de soort drie stabiele populaties in Nederland die aan de criteria voor de Standaardlijst voldoen. Het lijkt er op dat de soort in Nederland ingeburgerd is en binnenkort aan de lijst kan worden toegevoegd.

Nieuwe vondsten van Duits viltkruid (*Filago vulgaris* Lam.)

Dit jaar is Duits viltkruid op verschillende plaatsen, verspreid over Nederland waargenomen. Van deze RL-1 soort van open droge zandgrond is in Noordwijk-Binnen een plek met enkele exemplaren van de soort aangetroffen in het uurhok waar het van rond 1900 bekend was.¹³ De standplaats is opmerkelijk: tussen de stoeptegels bij een bushokje (30.17; opg. M. de Graaf). De soort is voorts in twee km-hokken in een natuurontwikkelingsproject bij Elst en een zandafgraving bij Rhenen gevonden (39.25/26; K. Goudsmits). In het Estuariën-district is het op twee nieuwe groeiplaatsen aangetroffen: op de Grevelingendam (opg. K. Nilsen; 43.32) en op Hellegatsplein met ruim 300 exemplaren in een open vegetatie op zandige bodem (43.36; opg. R. van Moorsel tijdens inventarisatiewerk voor het RIZA-Meetnet Zoete Rijkswateren). Tenslotte zijn circa 400 planten waargenomen op de Groote Heide bij Venlo (52.57; opg. H. Schrage) op (half-)open terrein met lokaal kalkrijke bodem van zand en grind. Noordelijker was de soort tot 1927 (Gennep) wel bekend, maar niet van dit gebied.

Kleine kattenstaart (*Lythrum hyssopifolia* L.) nog steeds aanwezig op de Sassenplaat

Kleine kattenstaart bereikt in Nederland haar noordgrens. Ze groeit vooral op vochtige, open plekken, op industrieterreinen maar ook op meer natuurlijke standplaatsen als drooggevalen oevers. Het voorkomen van deze RL-4 soort in ons land is echter onbestendig. In 1995 trof de Meetkundige Dienst de soort tijdens een vegetatiekartering aan op een eiland in het Hollandsch Diep, Sassenplaat (43.38/44.31).¹⁴ In 1998 bleek de soort nog steeds aanwezig te zijn. Er werden vele duizenden exemplaren van de soort aangetroffen in een open vegetatie op vochtig tot nat, iets slijkgig zand. Ze werden vergezeld door o.a. Naaldwaterbies (*Eleocharis acicularis*), Klein vlooiënkruid (*Pulicaria vulgaris*) en Bruin cypergras (*Cyperus fuscus*).¹⁵

De opleving van Koprus (*Juncus capitatus* Weigel) in Nederland

Na de vondst van Koprus in Twente vorig jaar^{16 17} is deze als uitgestorven te boek staande soort op nog eens drie plaatsen, alle in Noord-Brabant, opgedoken. In het oosten van Noord-Brabant is de soort opgedoken op plekken waar recent in het kader van natuurontwikkeling grond is afgegraven: bij een gerestaureerd ven dat 30 jaar geleden bij ruilverkaveling is dichtgeschoven (45.38; opg. P.P. van Laake) en enkele honderden exemplaren op de zandige oever van een pas gegraven poel langs de Lage Raam bij Mill (46.31; opg. P.W.M. van Beers). De laatste waarneming van de soort uit de nabije omgeving dateert van 1939. De derde groeiplaats betreft een

in 1994 gegraven vijver in het westen van Noord-Brabant ten NW van Wouw (49.25; opg. C. van Oers). Koprus groeit er op de zomers droogvallende oever, en wel op de grens van zand en leem ('Wouwse klei') samen met o.a. Goudkorrelmos (*Fossombromia spec.*), Greppelrus (*Juncus bufonius*), Liggend Hertshooi (*Hypericum humifusum*) en Moerasdroogbloem (*Gnaphalium uliginosum*). De soort is niet bekend uit de wijde omgeving, ook niet uit historische bronnen. De dichtsbijzijnde bekende vindplaats dateert uit 1916 en ligt zeker 30 km meer naar het oosten.¹⁸ De groeiplaats is tenminste de laatste 200 jaar in gebruik geweest als landbouwgrond. Voorzover valt na te gaan is er op de huidige locatie in die periode geen sloot (of andere potentiële groeiplaats) geweest zodat gesteld kan worden dat een geschikt biotoop tenminste 200 jaar niet aanwezig is geweest. Aangezien geen gebiedsvreemd materiaal is aangevoerd en omdat Koprus vrij snel na het afgraven van het terrein is waargenomen kunnen we concluderen dat ze uit de zaadbank is opgedoken. Dit betekent dat zaden van deze soort zeer lang kunnen blijven leven, tot langer dan 200 jaar! Hoewel het gegeven op zich bekend is dat pioniersoorten meestal een lange kiemkracht hebben¹⁹, is een dergelijk lange periode voor Koprus niet in de literatuur vermeld.^{20 21}

1. Herbariummateriaal in het Rijksherbarium te Leiden.
2. E.J. Weeda, 1987. Nederlandse Oecologische Flora 2: 276. Amsterdam.
3. R. van der Meijden, 1996. Heukels' Flora van Nederland ed. 22: 319. Groningen.
4. Opgave van J.W. Jongepier; archief provincie Zeeland, W. van Wijngaarden.
5. Opgave van W. van Wijngaarden.
6. Opgave van H. Metz bevestigd met herbariummateriaal.
7. J.K. Schendelaar, 1986. Wilde planten van Den Helder in 1900 en 1985: 159. Den Helder.
8. Opgave van G. Welgraven.
9. Tijdens het FLORON-inventarisatieweekend eind mei 1998 gevonden door P. Stolwijk en A. Hospers.
10. E. Van Rompaey & L. Delvosalle, 1979. Atlas van de Belgische en Luxemburgse flora. Meise.
11. J.E. De Langhe, L. Delvosalle, J. Duvigneaud, J. Lambinon & C. Vanden Berghen, 1988. Flora van België, het Groothertogdom Luxemburg, Noord-Frankrijk en aangrenzende gebieden, ed. 2: 424. Meise.
12. H. Haeupler & P. Schönfelder, 1988. Atlas der Farn- und Blütenpflanzen der Bundesrepublik Deutschland: 363. Stuttgart.
13. Zonder datum en verzamelaar in het oude herbarium van de KNBV (Rijksherbarium Leiden).
14. B. van Gennip, J.R. von Asmuth, J. Cools & M. Bakker, 1998. De buitendijkse gebieden langs het Haringvliet en Hollandsch Diep; vegetatiekartering op basis van false colour-luchtfoto's 1995: 44. Rapportnr. MDGAE-98.18.
15. Tijdens inventarisatiewerk voor het RIZA-Meetnet Zoete Rijkswateren door R. van Moorsel.
16. R. van der Meijden, W.J. Holverda & H. Duistermaat, 1997. Nieuwe vondsten van zeldzame planten in 1995 en 1996. Gorteria 23: 157-177.
17. M.A.P. Horsthuis, 1997. Over een nieuwe groeiplaats van Koprus (*Juncus capitatus* Weigel) in Nederland. Stratiotes 15: 3-15.
18. Gevonden tijdens een Unio-excursie bij Oosterhout.
19. R.M. Bekker, J.H.J. Schaminée, J.P. Bakker & K. Thompson, 1998. Seed bank characteristics of Dutch plant communities. Acta Bot. Neerl. 47: 15-26.
20. K. Thompson, J. Bakker & R. Bekker, 1997. The soil seed banks of North West Europe: methodology, density and longevity: 161. Cambridge. De soort wordt hier ten onrechte gekarakteriseerd als 'short-term persistent' (1 tot 5 jaar lang levende zaden).
21. T.H. Blackstock & R.A. Jones, 1997. *Juncus capitatus* Weigel (Juncaceae) rediscovered near its original locality in Anglesey (v.c. 52). Watsonia 21: 277-278.